

Samarbetet mellan arbetsvården och kriminalvården

Ingrid Kössler

För att förbereda och anpassa klienterna till arbetslivet har man inom kriminalvården skapat en mängd åtgärder. Tyvärr har dessa åtgärder inte haft önskad effekt. Det borde vara en uppgift för kriminalvården att förbereda frigivningen så att klienten klarar av att behålla ett arbete. Som det nu är medför kravet att klienten skall ta ett arbete en medverkan till ytterligare ett misslyckande med skadliga verkningar för klienten, framhåller i nedanstående artikel Ingrid Kössler, arbetsvårdare och kontaktman med kriminalvården.

I artikeln redovisas också de konkreta möjligheter som finns för arbetsvårdsmyndigheterna att förbättra förhållanden efter frigivning från anstalt.

Länskontaktman

Inom varje län skall finnas en länskontaktman med kriminalvårdsverket. Länskontaktmannen har i huvudsak länsomfattande arbetsuppgifter men skall även tjänstgöra som lokal kontaktman vid stationeringsortens anstalt och vid riksanstalter inom länet, där ej annan kontaktman lämpligen bör utses, liksom vid frivårdsdistrikten.¹

Kontaktmännens arbetsuppgifter

Kontaktman skall svara för att förberedande och platsförmedlande åtgärder blir vidtagna för intagen, som ej själv kan uppsöka förmedlingen. Kontaktmannen skall medverka vid planeringen av de intagnas sysselsättning i arbetsdriften, studier och utbildning inom och utom anstalt, arbetsprövning och -träning etc, i den mån som sådan planering berör den intagnes arbetsförhållanden efter anstaltstidens

slut. Han skall därvid också samarbeta intimt med kriminalvårdens tjänstemän.¹

Klienter inom frivården

De klienter, som är i frivård ska själva söka upp arbetsförmedlingen. De flesta är emellertid i behov av mer omfattande service än vad som bjuds vid arbetsförmedlingens kundmottagning, där det inte finns möjlighet till några längre samtal med förmedlaren eller mer omfattande hjälp med anskaffande av arbete. Tyvärr kan väntetiderna i kundmottagningarna emellanåt bli långa och många av dessa människor orkar inte sitta och vänta på sin tur upp till några timmar, som ibland kan bli fallet. I de fall där särskilda åtgärder fordras kan klienten remitteras till arbetsvården av sin assistent inom frivård eller socialvård. Han kallas då direkt till en utredare på förmedlingen, men olyckligt nog rör det sig även här om långa väntetider. Det är tyvärr inte ovanligt att den remitterade får vänta flera månader på kallelse till arbetsvårdstjänstemannen.

Intagna på anstalt

När det gäller intagna på anstalt, förbereds frigivningen i huvudsak genom planeringssamtal, där förutom den intagne själv, assistenten vid anstalten, handläggande assistent vid frivården samt arbetsvårdstjänstemannen deltar. För varje intagen anslås 30 min och på denna korta tid skall sysselsättnings-

.....
För varje intagen anslås 30 minuter och på denna korta tid skall sysselsättnings- och bostadsfrågor lösas
.....

Finns det något utrymme på arbetsmarknaden för straffade? På den frågan känner jag mig tvungen att svara nej

och bostadsfrågan lösas samt även andra frågor, som berör frigivningen, tex övervakare utses samt ekonomiska problem redas ut! Att lösa dessa frågor på den korta tid som står till buds är givetvis omöjligt. En stor del av de intagna är ungdomar med bristfällig skolunderbyggnad, ingen yrkesutbildning och ingen eller ringa arbetslivserfarenhet. Dessa människor skulle naturligtvis behöva mycket av vägledning och stöd i fråga om val av arbete/yrke och utbildning, något som det idag inte finns möjlighet till på grund av arbetsvårdens bristande personella resurser. Detta leder till dåligt underbyggda val av arbete och utbildning och är troligtvis en av orsakerna till att så många avbryter sin utbildning, säger upp sin anställning eller helt enkelt uteblir från arbetsplatsen.

Vägledningsgrupper

På försök har undertecknad under 1978-79 vid riksanstalten Skogome haft två samtalsgrupper, så kallade vägledningsgrupper. Under 16 timmar fördelade på 8 sammankomster har en grupp om 5-6 interner tillsammans med arbetsvårdstjänstemannen och en psykolog från ett psykotekniskt institut träffats och diskuterat arbete och/eller utbildning. I gruppen har man penetrerat deltagarnas anlag, intressen och förutsättningar. Vidare har man diskuterat vad olika yrken och arbetsuppgifter innebär och vad de ställer för krav på individen, tex i fråga om fysiska och psykiska påfrestningar, stresstolerans, noggrannhet m.m. Det är ännu för tidigt att utvärdera verksamheten efter endast två grupper, men de hittillsvarande erfarenheterna är positiva och verksamheten kommer att fortsätta, då den förefaller vara ett nödvändigt komplement till planeringssamtalen och en väg att komma fram till ett bättre underbyggt yrkesval.

Arbetsmarknaden

Finns det något utrymme på arbetsmarknaden för

straffade? På den frågan känner jag mig tvungen att svara nej. Det är endast den som har ett yrke, där det råder stor efterfrågan på arbetskraft, tex kock, som kan räkna med att få en anställning på den öppna marknaden igen efter ett längre straff. De flesta arbetsgivare är idag ovilliga att anställa personer med kriminell bakgrund liksom överhuvudtaget personer, som saknar arbetsbetyg och referenser. Man hänvisar i allmänhet till att man redan har anställda med problem av olika slag och att man inte kan ta sig an fler "problembarn". Efter intensiva förmedlingsinsatser kan det någon gång gå att övertala en arbetsgivare till en så kallad halvskyddad anställning, vilket innebär att arbetsmarknadsverket betalar 75% av lönen under första året, 50% under andra året samt därefter 25%. Hur löser man då sysselsättningsfrågan vid frigivningen? I de flesta fall blir den frigivne "föremål för" olika arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel såsom beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning, arbetsprövning etc.

För ungdomar under 25 år har läget förbättrats avsevärt genom tillkomsten av särskilda ungdomsberedskapsarbeten hos kommunala och statliga verk och myndigheter. En nackdel är att dessa är tidsbegränsade till 6 månader och inte i någon högre utsträckning leder till fortsatt anställning efter tidsperiodens utgång. För dem som passerat denna magiska åldersgräns finns endast de så kallade beredskapsarbetena för specialanvisade som i allmänhet innebär utearbete, tex skogsröjning eller parkarbete. Beredskapsarbete på förläggning blir ofta det lämpligaste alternativet för dem som saknar bostad. En negativ omständighet med dessa beredskapsarbeten för specialanvisade är att människor med samma problem samlas på dessa arbetsplatser. För många innebär det visserligen en trygghetskänsla att arbeta tillsammans med personer med liknande bakgrund, men måste hos många förstärka känslan

En negativ omständighet med dessa beredskapsarbeten för specialanvisade är att människor med samma problem samlas på dessa arbetsplatser

I den undersökning som gjordes i Sundsvall har efter en period om sex månader endast 11 % av gruppen den av arbetsvårdstjänstemannen förmedlade sysselsättningen

av misslyckande och socialt avvikande, samtidigt som det innebär minskade möjligheter att knyta kontakt med människor utanför sin egen umgängeskrets.

Arbetsmarknadsutbildning är en av de vanligaste arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Det kan röra sig om förberedande teoretisk eller direkt yrkesinriktad utbildning vid AMU-center eller studier inom det reguljära skolväsendet, kommunal vuxenutbildning eller folkhögskolor. Som jag tidigare nämnt har en stor del av klienterna låg utbildning och splittrad skolgång, åtskilliga har dessutom betydande läs- och skrivsvårigheter. Många har under skoltiden fått en negativ inställning till studier och kan av den anledningen inte tänka sig att satsa på någon teoretisk utbildning. Detta gör att många väljer att gå direkt in på en yrkesinriktad utbildning, trots att de har otillräckliga förkunskaper, vilket inte sällan leder till att de avbryter sin utbildning. På grund av det kärva arbetsmarknadsläget har tillströmningen till arbetsmarknadsutbildningen ökat kraftigt, vilket har medfört att köbildning uppstått. Till vissa utbildningar kan väntetiderna bli så långa som 12–13 månader och till en del utbildningar råder rent av ansökningsstopp, vilket gör att den önskade utbildningen ibland inte är ett realistiskt alternativ.

Arbetsprövning med dess samlade utredande resurser utgör ofta ett lämpligt alternativ för den som skall välja yrkesinriktning och är osäker på vad han passar för och/eller klarar av. Tyvärr är även denna verksamhet otillräckligt utbyggd, vilket har lett till långa väntetider, fn ca 6 månader.

Andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som kan komma ifråga är placering vid skyddad verk-

stad eller arkivarbete, men även här råder på grund av det besvärliga arbetsmarknadsläget platsbrist, som medfört köbildning.

Anpassningen till arbetslivet

Överlag är arbetsanpassningen dålig inom kriminalvårdens klientel. Många påbörjar inte de förmedlade sysselsättningarna. De vanligaste anledningarna till detta torde vara rädsla, missnöje med jobbet eller att den sociala situationen är så dålig att klienten inte klarar att arbeta. De som påbörjar sysselsättningen har hög frånvaro och kort anställningstid. Vanliga orsaker till detta är missbruk av alkohol och narkotika samt återfall i kriminalitet. I den undersökning som gjordes i Sundsvall² har efter en period om 6 månader endast 11 % av gruppen kvar den av arbetsvårdstjänstemannen förmedlade sysselsättningen. 50 % av gruppen hade någon form av sysselsättning, 34 % var arbetslösa och 14 % fanns på kriminalvårdsanstalt eller annan institution.

För att förbereda och anpassa klienterna till arbetsliv och övrigt samhällsliv har man inom kriminalvården skapat en mängd åtgärder, bl a arbetsplikt på anstalt, § 14 – vistelse utanför anstalt för fritidsaktivitet, § 34 – vistelse utanför anstalt på tex behandlingshem samt kurativa åtgärder genom psykolog och psykiater. Tyvärr har dessa åtgärder inte haft önskad effekt. Det borde därför vara en uppgift för kriminalvården att förbereda frigivningen, så att klienten klarar av att behålla ett arbete. Som det nu är medför kravet att klienten ska ta ett arbete en medverkan till ytterligare ett misslyckande med skadliga verkningar för individen.

REFERENSER

1. AMS-handboken del 1.
2. BRÅ PM 1978: 4 (1978); Straffade på arbetsmarknaden. Rapport nr 21 från Sundsvallsprojektet.